

УДК 351: 328.184

<https://doi.org/10.62664/cpa.2024.01.11>

Іван ЛОПУШИНСЬКИЙ,

завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

доктор наук з державного управління, професор,

заслужений працівник освіти України

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-7460-7476>

Василь ОСТАП'ЯК,

професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

доктор політичних наук, доцент

ORCID <http://orcid.org/0000-0001-9374-1956>

Сергій КУШНІРЮК,

магістр публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ORCID <http://orcid.org/0009-0005-8155-7672>

(© ЛОПУШИНСЬКИЙ І., ОСТАП'ЯК В., КУШНІРЮК С., 2024)

СТАНОВЛЕННЯ ДОБРОЧЕСНОГО ЛОБІЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті розглядаються проблеми становлення доброчесного лобіювання в контексті взаємодії публічної влади на громадянського суспільства в Україні; доведено, що лобіювання є невід'ємним складником політичного процесу в демократичному суспільстві, оскільки це особлива система реалізації інтересів різноманітних груп громадськості шляхом її впливу на законодавчі та виконавчі органи публічної влади; показано, що

лобісти або групи лобістів виконують важливу функцію посередників між громадянським суспільством та органами публічної влади, інформуючи останні про інтереси окремих груп громадян, стан справ у тих чи інших сферах життя; з'ясовано, що позитивна діяльність інституту лобіювання вигідна суспільству, оскільки він істотно доповнює складну систему стримувань і противаг, бо дозволяє зіставити групові інтереси, можливості і наслідки різноманітних дій та сприяє віддзеркаленню цих інтересів і можливостей у політичних рішеннях; описано досвід розвинених демократичних країн світу, насамперед США, щодо здійснення лобіювання упродовж останніх десятиліть; проаналізовано основні засади Закону України від 23 лютого 2024 року «Про лобіювання»; доведено, що ухвалення цього нормативно-правового акта за задумом законодавців має забезпечити зниження в Україні рівня корупціогенних чинників у процесах планування розроблення, розроблення та ухвалення нормативно-правових актів, забезпечить рівні права громадян, інститутів громадянського суспільства та бізнесу щодо впливу на органи публічної влади, їх посадових і службових осіб під час ухвалення ними нормативно-правових актів, посилить прозорість та ефективність діяльності органів публічної влади; показано, що ухвалення цього нормативно-правового акта сприятиме пришвидшенню вступу України до Європейського Союзу.

Ключові слова: публічна влада, громадянське суспільство, європейська інтеграція, європейські стандарти, лобізм, доброчесне лобіювання, принципи лобіювання, запобігання корупції.

Ivan LOPUSHYNSKYI,

Head of the Department of Public Management and Administration,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Doctor of Science in Public Administration, Professor,

Honoured Worker of Education of Ukraine

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-7460-7476>

Vasyl OSTAPIAK,

Professor of the Department of Public Management and Administration,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Doctor of Political Science, Associate Professor

ORCID <http://orcid.org/0000-0001-9374-1956>

Sergiy KUSHNIRIUK,

Master of Public Administration and Management,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ORCID <http://orcid.org/0009-0005-8155-7672>

(© LOPUSHYNSKYI I., OSTAPIAK V., KUSHNIRYUK S., 2024)

ESTABLISHMENT OF CHARITY LOBBYING IN THE CONTEXT OF PUBLIC AUTHORITY INTERACTION AND CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

The article examines the problems of the formation of honest lobbying in the context of interaction between public authorities and civil society in Ukraine; it has been proven that lobbying is an integral part of the political process in a democratic society, as it is a special system of realizing the interests of various groups of the public through its influence on legislative and executive bodies of public power; it is shown that lobbyists or groups of lobbyists perform an important function of mediators between civil society and public authorities, informing the latter about the interests of certain groups of citizens, the state of affairs in certain spheres of life; that the positive activity of the lobbying institute is beneficial to society, as it significantly complements the complex system of checks and balances, as it allows comparing group interests, opportunities and consequences of various actions and contributes to the reflection of these interests and opportunities in political decisions; the experience of the developed democratic countries of the world, primarily the

USA, in lobbying over the past decades is described; analyzed the main principles of the Law of Ukraine dated February 23, 2024 «On Lobbying»; it has been proven that the adoption of this normative-legal act, according to the intention of the legislators, should ensure a reduction in the level of corruption-inducing factors in Ukraine in the processes of planning the development, development and adoption of normative-legal acts, will ensure the equal rights of citizens, civil society institutions and businesses regarding influence on public authorities, their officials and employees during their adoption of normative legal acts, will strengthen the transparency and efficiency of the activities of public authorities; it is shown that the adoption of this normative legal act will contribute to the acceleration of Ukraine's accession to the European Union.

Keywords: *public authority, civil society, European integration, European standards, lobbying, honest lobbying, principles of lobbying, prevention of corruption.*

Постановка проблеми. 23 лютого 2024 року Верховна Рада України, розглянувши проєкт Закону від 13 грудня 2023 року № 10337 «Про доброчесне лобіювання», унесений Кабінетом Міністрів України [15] за № 3606-IX, проголосувала за Закон «Про лобіювання» [18]. Ухвалення цього законопроєкту було рекомендацією Європейської комісії. Завдяки ухваленому Закону кожен громадянин України зможе отримувати інформацію про те, хто і яким чином намагається чи впливає на ухвалення рішень у державі. Вплив лобістів буде врегульовано, щоб він не був тіньовий, а прозорий. Після набуття 14 березня 2024 року чинності цим Законом [18] в Україні повинен з'явитися інститут лобістів, які будуть мати можливість впливати на ухвалення нормативно-правових актів. Це буде здійснюватися виключно законним чином, і вони при цьому будуть звітувати в спеціально створеному реєстрі прозорості, що вести́ме Національне агентство з питань запобігання корупції. Зокрема, лобісти

звітуватимуть про суму витрачених коштів на лобіювання, про проведені зустрічі в межах здійснення лобіювання, на ухвалення якого нормативно-правового акта чи внесення змін, чи скасування вони намагалися вплинути тощо. Ухвалення парламентарями України Закону «Про лобіювання» [18] розглядається як один із елементів виконання антиолігархічної рекомендації Європейської комісії, яку вона надавала перед відкриттям перемовного процесу. Саме тому для Української держави було критично важливо ухвалити цей законопроект саме в лютому 2024 року, оскільки в березні цього ж року було заплановано відповідний звіт у Європейській комісії й визначалася дальша перемовна рамка з Україною щодо вступу до Європейського Союзу. Закон, що набрав чинності 14 березня 2024 року, вводиться в дію через два місяці від дня початку функціонування Реєстру прозорості, але не пізніше 1 січня 2025 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до висвітлення проблеми лобіювання зверталися С. Бондар (розглядає соціально-філософські аспекти проблеми лобізму у владних структурах) [1], В. Ванян (досліджує етнічний лобізм як чинник зовнішньої політики Вірменії [2], Д. Виговський (аналізує суть лобізму як категорії політичної науки) [3], Є. Волошин, У. Мустафаєва (вивчають феномен лобізму та корупції у публічному управлінні) [4], Р. Євченко (розмірковує над інтерпретацією природи та моделі організації діяльності феномену лобізму) [5], В. Загурська-Антонюк (досліджує державне управління інформаційно-комунікативною безпекою та лобізм в Україні) [6], І. Кожевников (розглядає цивілізований лобізм як механізм взаємовідносин громадянського суспільства та органів публічної влади в Україні) [7], О. Козинець, А. Новомлинець (описують зарубіжний досвід та українські реалії лобізму в політиці) [8], С. Кравченко, В. Кучерявий (аналізують сутність цивілізованого лобізму як форми взаємовідносин влади та суспільства [9], В. Лисюк (вивчає процес інституціоналізації українського

лобізму як економічний феномен) [10], Д. Лубінець (розглядає питання про типологію українського лобізму [11] та проблему лобізму в українській історіографії [12], А. Мартішева, Ю. Врещ, О. Радченко (описують досвід зарубіжних країн щодо правового регулювання лобізму та перспективи для України) [13], О. Новіков, П. Приблуда (досліджують правове регулювання лобізму в Україні через призму іноземного досвіду) [14], Стельмах А. В. (вивчає сучасні засади функціонування інституту лобізму в європейських країнах [20], описує теоретичні засади визначення поняття лобізму як основи державної безпеки України [21] та теоретичні засади формування та розвитку інституту лобізму в Канаді [22], В. Чорнописький (вивчає досвід для України інституціоналізації лобізму в країнах Вишеградської групи та вплив на євроінтеграційні процеси) [23], Т. Яровой (вивчає роль лобізму в процесі становлення та розвитку системи державного управління в Україні [24] та розкриває процес становлення законодавчого регулювання лобізму в США як приклад для України) [25] та ін. Водночас у цих працях не висвітлюються положення прийнятого 23 лютого 2024 року Закону України «Про лобіювання» [18] та завдання, що постають перед органами публічної влади України у зв'язку з його наступною імплементацією.

Мета. Саме тому метою нашої статті й стало дослідження основних наукових засад процесу лобіювання, його передової практики та висвітлення основних постулатів Закону України «Про лобіювання» [18] у зв'язку з перспективною євроінтеграцією України та виконанням при цьому рекомендацій Європейської комісії.

Виклад основного матеріалу. В Указі Президента України від 7 вересня 2021 року № 487/2021 «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки» зазначається, що «партнерство між державою та громадянським суспільством є вагомим чинником реалізації демократичних цінностей,

закріплених у положеннях Конституції України, зокрема щодо <...> участі громадян в управлінні державними справами» [19].

Як відомо, в основі ухвалення державноуправлінських рішень лежить процес представництва суспільних інтересів – донесення до держави тих уявлень, цінностей, проблем, що є істотними для населення. У системі представництва інтересів можна виокремити два різновиди: систему політичного та функціонального представництва інтересів. Система політичного представництва інтересів характеризується публічністю і містить різні форми політичної участі населення, зокрема вибори органів влади, діяльність політичних партій та їх представників, політичне лідерство тощо [7]. Функціональне представництво інтересів полягає в наявності системи прямих, не опосередкованих політичними виборами зв'язків між групами інтересів та органами публічного управління.

Одним із визначальних складників системи представництва інтересів є лобізм (від англ. слова «lobbi», що означає вестибюль, передпокій, кулуари), під яким розуміють широко визнаний засіб формального і неформального впливу груп інтересів на владні структури з метою ухвалення потрібних їм рішень; цілеспрямований вплив політичних і соціальних сил на законодавчі, виконавчі і державні органи влади з метою задоволення своїх інтересів. Лобізм є механізмом функціонального представництва інтересів, впливу на органи публічної влади. Саме таке представництво, з огляду на тенденцію до технологізації сучасної політики, на думку ряду дослідників, є найбільш ефективним способом представництва інтересів.

Лобізм посідає чільне місце в суспільстві, маючи як позитивні, так і негативні риси. Зупинимося коротко на основних позитивних та негативних аспектах цього явища.

Серед плюсів лобізму можна назвати такі: 1. Лобізм до певної міри «конкурує» з органами публічної влади, змушуючи їх постійно перебувати «у формі», надає їм динамічності та гнучкості. 2. Лобізм постає інструментом самоорганізації громадянського суспільства, за допомогою якого мобілізується суспільна підтримка або опозиція певному рішення чи законопроекту органів публічної влади. 3. Лобізм створює можливості для захисту інтересів меншості, виступаючи у специфічній формі політичного плюралізму. 4. Лобізм надає додаткові можливості різноманітним соціальним недержавним структурам асоціаціям для досягнення їхніх цілей. 5. Лобізм є також засобом активізації тих чи інших процесів у політиці, використовується як своєрідний соціально-політичний стимул, спрямований на реалізацію тих чи інших інтересів. 6. Лобізм дає змогу розширити інформаційну базу політичних рішень, що ухвалюються, інформуючи відповідні державні органи про певні нагальні проблеми. Лобісти забезпечують органи державної влади інформацією щодо ситуації на нижчому та інших суспільних рівнях, що потім заслуховується на парламентських чи інших слуханнях, зокрема громадських, інформуючи законодавців про наявні проблеми. Лобіювання постає у вигляді аргументації, механізму підготовки та ухвалення відповідних актів. 7. Лобізм можна розглядати і як ширший засіб для досягнення компромісів, засіб взаємного врівноваження та примирення різноманітних інтересів [3].

Загальновизнано, що лобістські групи, відстоюючи часом абсолютно діаметрально протилежні інтереси своїх замовників, сприяють збереженню своєрідної рівноваги різних політичних сил, віднаходженню точок дотику та досягненню консенсусу при ухваленні політичних рішень, адже, зрештою, основа лобізму – це взаємовигідна співпраця [3].

Лобізм також має достатньо серйозні недоліки. Серед основних «мінусів» лобізму можна виокремити такі: 1. Лобізм може стати інструментом задоволення іноземних інтересів за рахунок національних. 2.

Лобізм часто є провідником неправового впливу на владу. Тут треба говорити про його конкретні форми (корупція, хабарництво тощо), що підривають як фундамент влади, так і основи демократичного суспільства. 3. Лобізм може бути чинником захисту та розвитку відомчості тощо, посилювати крайні форми задоволення «спеціальних інтересів». 4. Лобізм містить загрозу розмиття владних підвалини суспільства, перетворюючи демократичні інститути на інструмент окремих груп. 5. Лобістські заходи набирають у відповідних умовах форми соціальної несправедливості. Як свідчить соціальна практика західних країн, результативність лобізму великого бізнесу набагато вища (завдяки більшим фінансовим можливостям) ніж в інших груп та структур. Така ситуація, якщо стає правилом, може дестабілізувати обстановку, дисбалансувати інтереси та сприяти підвищенню напруженості. 6. Лобізм часто може блокувати справді потрібні управлінські рішення, перешкоджаючи задоволенню суспільно цінних інтересів. 7. Лобізм часто може заважати стабільній та конструктивній державній політиці, спричиняючи, наприклад, постійне «перекроювання» бюджету, часту зміну пріоритетів чи посилення позиції однієї гілки влади за рахунок послаблення іншої. 8. Лобізм може використовуватися й у зовсім прозаїчних цілях – як інструмент збагачення окремих груп чи еліт [3].

Особливо помітна роль лобізму в США – країні з давніми й глибокими традиціями співпраці неурядового сектору та держави, оскільки лобіювання залишається фактично єдиним «прямим» каналом впливу громадських організацій на ухвалення державно-владних рішень. Саме тому в Сполучених Штатах Америки лобізм є легалізованим політичним інститутом, а його інституційне забезпечення вже давно визнано найбільш досконалим у світі.

Водночас відсутність в Україні законодавчого регулювання лобіювання було визнано проблемою, яка потребувала вирішення, про що

зазначалося в низці нормативно-правових актів, а також рекомендувалося міжнародними організаціями, членом яких є Україна. Так, Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» [17] було затверджено Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки. У п. 2.3.3 розділу 2 «Підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції» Антикорупційної стратегії визначено як проблему непрозору та неpubлічну діяльність суб'єктів, які здійснюють вплив (лобіювання) на ухвалення парламентом рішень.

Як очікуваний стратегічний результат вирішення зазначеної проблеми Антикорупційна стратегія, серед іншого, передбачає запровадження дієвого нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів впливу (лобіювання).

Ураховуючи ухвалення Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» [16], Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 24 листопада 2021 року № 1582-р затвердив План заходів щодо запобігання зловживанню надмірним впливом особами, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами). Згідно з п. 3 Плану було передбачено розроблення та супроводження у Верховній Раді України законопроекту про лобіювання.

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220 затверджено Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки, яку спрямовано на вирішення проблем, визначених в Антикорупційній стратегії, та що включає в себе перелік очікуваних стратегічних результатів, а також заходів з виконання цієї програми. Згідно з п. 1.3.3.1.2 заходів з виконання Державної антикорупційної програми Національному агентству з питань запобігання корупції було визначено

завдання щодо розроблення та подання Кабінету Міністрів проєкту відповідного закону.

У проміжному звіті щодо виконання рекомендацій, наданих у рамках четвертого раунду оцінювання GRECO «Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів» від 24 березня 2023 року, Україні було рекомендовано запровадити правила взаємодії членів парламенту з лобістами та іншими третіми сторонами, які намагаються впливати на законодавчий процес. GRECO нагадала, що цю рекомендацію не було виконано в Другому звіті про виконання рекомендацій (жодної із законодавчих ініціатив щодо лобіювання не було реалізовано), та пропонувала надати звіт про імплементацію вжитих для втілення невиконаних рекомендацій заходів до 31 березня 2024 року.

Згідно зі статтею 444 Угоди про асоціацію з ЄС «Сторони сприяють діалогу та співробітництву між учасниками громадянського суспільства з обох сторін як невід’ємної частини відносин між Україною та ЄС, шляхом:....b) сприяння процесу інституційної розбудови та консолідації організацій громадянського суспільства, у тому числі, серед іншого, лобістській діяльності, неформальному спілкуванню, візитам і семінарам тощо...».

Зазначимо, що Україна як країна-кандидат на вступ до Європейського Союзу зобов’язана виконати Копенгагенські критерії, у тому числі досягти інституційної стабільності як гарантії демократичного устрою та правової держави. Україна зобов’язана показати готовність взяти на себе зобов’язання, які випливають із членства, а також спроможність ідентифікувати себе з цілями політичного, економічного та валютного союзів.

Саме тому, ураховуючи євроінтеграційні прагнення України та зазначені рекомендації GRECO, законодавче регулювання діяльності суб’єктів, що здійснюють вплив (лобіювання) на ухвалення нормативно-

правових актів парламентом, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, слід було запроваджувати в найближчій перспективі.

Метою ухвалення Закону України «Про лобіювання» [18] стало забезпечення правових засад лобіювання в Україні відповідно до міжнародних практик та стандартів, нормативно-правового регулювання взаємодії посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування із зацікавленими сторонами та суб'єктами лобіювання, установлення прозорих механізмів забезпечення діяльності суб'єктів лобіювання та посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування; механізмів контролю за лобістською діяльністю.

Закон «Про лобіювання» [18] було ухвалено Верховною Радою України 23 лютого 2024 року, у ньому враховано міжнародні стандарти у сфері регулювання лобістської діяльності, зокрема Десять принципів прозорості та доброчесності лобіювання, схвалених Організацією економічного співробітництва та розвитку; Міжвідомча угода між Європейським парламентом, Радою Європейського Союзу та Європейською Комісією про обов'язковий реєстр прозорості, Рекомендація IX проміжного звіту щодо виконання рекомендацій, наданих в рамках четвертого раунду оцінювання GRECO «Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів» від 24 березня 2023 року.

Відповідно до Закону [18], лобіювання – діяльність, що здійснюється з метою впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та стосується предмета лобіювання [18].

Далі розглянемо основні засада Закону України «Про лобіювання» [18]. Відповідно до статті 4 Закону [18] лобіювання здійснюється на основі

принципів законності, прозорості, підзвітності, відповідальності, професійності та етичності лобіювання.

Принцип законності передбачає здійснення лобіювання з дотриманням вимог Конституції України, Закону «Про лобіювання» [18] та інших законів без застосування незаконного втручання (зокрема шляхом обману, підкупу, погроз, примусу) у здійсненні визначених Конституцією та законами України повноважень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, наділених владними повноваженнями, їх посадових осіб.

Принцип прозорості передбачає, що інформація про здійснення лобіювання є відкритою і підлягає оприлюдненню у межах, строки і порядку, визначених Законом «Про лобіювання» [18] та іншими законами, а лобіювання здійснюється виключно особою, яка отримала статус суб'єкта лобіювання та відомості про яку внесено до Реєстру прозорості в порядку, встановленому Законом [18]. Порядок доступу до інформації про лобіювання визначається Законом «Про лобіювання» [18], а також іншими законами України.

Принцип підзвітності та відповідальності передбачає подання суб'єктами лобіювання звітів у строки та порядку, визначених Законом [18], ужиття ними заходів для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів під час здійснення лобіювання відповідно до умов договору лобіювання та Правил етичної поведінки суб'єктів лобіювання.

Принципи професійності та етичності лобіювання передбачають, що суб'єкти лобіювання забезпечують впровадження найвищих професійних стандартів у лобіюванні, уникають створення будь-якої залежності між об'єктом лобіювання та суб'єктом лобіювання, отримання від об'єкта лобіювання будь-яких обіцянок щодо результатів лобіювання, а об'єкти лобіювання забезпечують рівне ставлення до суб'єктів лобіювання, спільно із суб'єктами лобіювання забезпечують загальносуспільне

сприйняття лобіювання як позитивної практики, утримуються від перешкоджання здійсненню лобіювання та створення умов, які поставили б їх у будь-яку залежність від суб'єктів лобіювання, а також будь-яких обіцянок щодо результатів лобіювання [18].

Відповідно до норм Закону [18] об'єктом лобіювання є суб'єкт правотворчої діяльності (крім Українського народу на всеукраїнському референдумі, територіальної громади на місцевому референдумі) та/або суб'єкт правотворчої ініціативи. Суб'єкт лобіювання – фізична або юридична особа, яка здійснює лобіювання на підставах та в порядку, передбачених цим Законом [18].

Не є лобіюванням відповідно до цього Закону [18] діяльність, що не містить всіх ознак лобіювання, зокрема: 1) представництво зовнішньополітичних інтересів органами дипломатичної служби; 2) народна ініціатива на всеукраїнському референдумі та ініціатива на місцевих референдумах; 3) діяльність суб'єктів у сфері медіа та електронних комунікацій; 4) діяльність політичних партій та місцевих організацій політичних партій, діяльність кандидатів на виборні посади на виборах Президента України, виборах народних депутатів України та місцевих виборах, пов'язана з їхньою участю у виборчому процесі відповідних виборів; 5) діяльність асоціацій органів місцевого самоврядування; 6) наукова та науково-технічна діяльність; 7) діяльність, пов'язана із залученням, використанням, моніторингом надання та використання міжнародної технічної допомоги, реалізацією проєктів та програм міжнародної технічної допомоги; 8) діяльність громадських об'єднань, інших неприбуткових підприємств, установ та організацій, що спрямована на вплив (спробу впливу) на суб'єктів владних повноважень (органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права, наділені владними повноваженнями, їх посадових осіб) з метою ухвалення або утримання від

ухвалення такими суб'єктами рішень, що віднесені до їхніх повноважень, крім випадків, якщо така діяльність стосується комерційних інтересів; 9) особисте (від свого імені) представництво фізичною, юридичною особою своїх інтересів у відносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, крім випадків, якщо таке представництво здійснюється суб'єктом лобіювання та/або здійснюється у власних комерційних інтересах такої особи; 10) незалежна професійна діяльність адвокатів щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту; 11) вплив (спроба впливу) на суб'єктів владних повноважень (органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, наділених владними повноваженнями, їх посадових осіб) з метою ухвалення або утримання від ухвалення такими суб'єктами правових актів, що не містять норм права [18].

Згідно з нормами Закону [18] передбачається створення Реєстру прозорості, який є інформаційно-комунікаційною системою, що забезпечує збирання, нагромадження, захист, облік, віддзеркалення, оброблення та надання інформації про суб'єкт лобіювання та їх звітність.

Лобіювання без реєстрації в Реєстрі прозорості буде вважатися незаконним. Визначальним для того, чи буде та чи інша діяльність лобіюванням, стане наявність в особи комерційного інтересу. Таким інтересом пропонується вважати: грошові кошти чи інше майно, особисті переваги, пільги, інші вигоди матеріального чи нематеріального характеру, які особа отримає чи може отримати в межах здійснення господарської діяльності після впливу (спроби впливу) на Верховну Раду, народного депутата, Кабінет Міністрів, Президента України тощо.

Діяльність громадських об'єднань та різного роду неприбуткових організацій не вважатиметься лобіюванням, якщо вона не переслідує

комерційні інтереси. Крім того, політичні партії, медіа, релігійні організації, кандидати на вибори не зможуть бути лобістами або просувати свої інтереси через лобістів.

З ухваленням Закону України «Про лобіювання» [18] виконано рекомендацію Робочого документа Європейської комісії «Звіт про Україну 2023» від 08 листопада 2023 року щодо ухвалення Україною закону, який би регулював лобіювання відповідно до європейських стандартів, як частину антиолігархічного плану дій. Крім того, виконано одну із рекомендацій GRECO – органу Ради Європи з антикорупційного моніторингу щодо ухвалення закону, що регулював би відносини народних депутатів України із лобістами й іншими третіми сторонами, які бажають вплинути на законодавчий процес.

Висновки. Отже, проблема залучення неурядових організацій до процесу підготовки та ухвалення державно-владних рішень, передусім за допомогою лобіювання, є надзвичайно актуальною для України. У нашій країні досі зберігалися міцні патерналістські традиції вирішення суспільних проблем з боку держави, що усували неурядовий сектор від участі в державному управлінні та гальмували становлення громадянського суспільства. Відсутність належного правового регулювання лобістської діяльності в Україні породжувало низку проблем, серед яких однією із найважливіших є проблема нерівноправності груп населення в здійсненні впливу на розроблення та ухвалення рішень органами влади. Це віддзеркалювалося, зокрема, у тому, що певні групи впливу, маючи тісні зв'язки з окремими представниками влади, забезпечували ухвалення нормативно-правових актів, що максимально враховували їхні інтереси, тоді як інші зацікавлені суспільні групи, не маючи таких зв'язків, а часто – і доступу до приміщень органів влади та органів місцевого самоврядування, неспроможні були донести свою позицію до можновладців та забезпечити врахування своїх інтересів при

ухваленні рішень. Як наслідок – значна кількість нормативно-правових актів ураховувала лише інтереси вузького кола громадян і суспільних груп та була недостатньо обґрунтованою. У цьому зв'язку набуття чинності 14 березня 2024 року Законом України «Про лобіювання» [18] значною мірою сприятиме забезпеченню правових засад лобіювання в нашій державі відповідно до міжнародних практик та стандартів, нормативно-правового регулювання взаємодії посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування із зацікавленими сторонами та суб'єктами лобіювання, установленню прозорих механізмів забезпечення діяльності суб'єктів лобіювання та посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування; механізмів контролю за лобістською діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар С. Соціально-філософські аспекти проблеми лобізму у владних структурах. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Вип. 30. С. 16–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2020_30_4.
2. Ванян В. Етнічний лобізм як чинник зовнішньої політики Вірменії. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2019. Вип. 32. С. 313–315. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2019_32_24.
3. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки. *Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку*. 2008. Випуск 20. С. 42–48. URL: http://vlp.com.ua/files/09_76.pdf.
4. Волошин Є. Г., Мустафаєва У. С. Феномен лобізму та корупції у публічному управлінні. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2022. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_10_7.
5. Євченко Р. І. Феномен лобізму : інтерпретація природи і моделі організації діяльності. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2022. Вип. 35. С. 157–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2022_35_12.

6. Загурська-Антонюк В. Ф. Державне управління інформаційно-комунікативною безпекою та лобізм в Україні. *Інвестиції : практика та досвід*. 2020. № 3. С. 110–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2020_3_20.

7. Кожевніков І. О. Цивілізований лобізм як механізм взаємовідносин громадянського суспільства та органів публічної влади в Україні. *Державна політика щодо місцевого самоврядування : стан, проблеми та перспективи* : збірник матеріалів 7-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції / за наук. ред. проф. Ю. М. Бардачова, І. П. Лопушинського, Р. М. Плюща. Херсон : ХНТУ, 2016. С. 92–98.

8. Козинець О. Г., Новомлинець А. О. Лобізм у політиці : зарубіжний досвід та українські реалії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 68–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpopr_2023_1_13.

9. Кравченко С. О., Кучерявий В. М. Аналіз сутності цивілізованого лобізму як форми взаємовідносин влади та суспільства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2019. Т. 30 (69), № 3. С. 93–99. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30\(69\)_3_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30(69)_3_19).

10. Лисюк В. С. Інституціоналізація українського лобізму як економічний феномен. *Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка*. 2021. Вип. 2. С. 9–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2021_2_3.

11. Лубінець Д. В. До питання про типологію українського лобізму. *Політикус*. 2019. Вип. 4. С. 34–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2019_4_8.

12. Лубінець Д. В. Проблема лобізму в українській історіографії. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія*. 2019. Вип. 26. С. 150–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_ip_2019_26_19.

13. Мартіщева А. О., Врещ Ю. О., Радченко О. А. Правове регулювання лобізму : досвід зарубіжних країн, перспективи для України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2020. № 5. С. 66–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjiu_2020_5_11.

14. Новіков О. В., Приблуда П. М. Правове регулювання лобізму в Україні через призму іноземного досвіду. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2019. № 6 (2). С. 64–68. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_6\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_6(2)_14).

15. Про добросчесне лобіювання : проєкт Закону від 13 грудня 2023 року № 10337, внесений Кабінетом Міністрів України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43386>.

16. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23 вересня 2021 року № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

17. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

18. Про лобіювання : Закон України від 23 лютого 2024 року № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>.

19. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 7 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.

20. Стельмах А. В. Сучасні засади функціонування інституту лобізму в європейських країнах. *Публічне управління : концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2022. Вип. 2. С. 191–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2022_2_13.

21. Стельмах А. В. Теоретичні засади визначення поняття лобізму як основи державної безпеки України. *Публічне управління : концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2023. Вип. 3. С. 66–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2023_3_10.

22. Стельмах А. В. Теоретичні засади формування та розвитку інституту лобізму в Канаді. *Публічне управління : концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2022. Вип. 1. С. 146–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2022_1_11.

23. Чернописский В. Институционализация лобизма в странах Вишеградской группы та вплив на євроінтеграційні процеси : досвід для України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2021. Вип. 39. С. 157–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2021_39_22.

24. Яровой Т. С. Роль лобізму в процесі становлення та розвитку системи державного управління в Україні : 2000–2004 роки – період пробудження протестних настроїв українського народу. *Інвестиції : практика та досвід*. 2019. № 23. С. 121–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2019_23_22.

25. Яровой Т. Становлення законодавчого регулювання лобізму в США як приклад для України. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 1–2. С. 53–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2019_7_1-2_8.

REFERENCES

1. Bondar, S. (2020). Sotsial`no-filosofs`ki aspekty problemy lobizmu u vladnykh strukturakh – *The Social and Philosophical Aspects of the Problem of Lobbying in Government Structures*. Visnyk Lvivs`koho universytetu. Seriiia filosofs`ko-politologichni studii – *Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*. 30, 16–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2020_30_4. [in Ukrainian]

2. Vanian, V. (2019). Etnichniy lobizm yak chynnyk zovnishnoi polityky Virmenii – *Ethnic lobbying as a factor in Armenia's foreign policy*. Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia – *International and political studies*. 32, 313–315. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2019_32_24. [in Ukrainian]

3. Vyhovs`kyi, D. (2008). Sut` lobizmu yak katehorii politychnoi nauky – *The essence of lobbying as a category of political science*. Ukrains`ka natsional`na ideia : realii ta perspektyvy rozvytku – *The Ukrainian national idea : realities and prospects for development*. 20, 42–48. URL: http://vlp.com.ua/files/09_76.pdf. [in Ukrainian]

4. Voloshyn, Ye. H., Mustafaieva, U. S. (2022). Fenomen lobizmu ta koruptsii u publichnomu upravlinni – *The phenomenon of lobbying and corruption in public administration*. Derzhavne upravlinnia : udoskonalennia ta rozvytok – *State administration : improvement and development*. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_10_7. [in Ukrainian]

5. Yevtsenko, R. I. (2022). Fenomen lobizmu : interpretatsiia pryrody i modeli orhanizatsii diial`nosti – *The Phenomenon of lobbying : interpretation of the nature and model of organisation*. Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia – *International and political studies*. 35, 157–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2022_35_12. [in Ukrainian]

6. Zahurs`ka-Antoniuk, V. F. (2020). Derzhavne upravlinnia informatsiino-komunikatyvnoiu bezpekoiu ta lobizm v Ukraini – *State management of information and communication security and lobbying in Ukraine*. Investytsii : praktyka ta dosvid – *Investments : practice and experience*. 3, 110–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2020_3_20. [in Ukrainian]

7. Kozhevnikov, I. O. (2016). Tsyvilizovanyi lobizm yak mekhanizm vzaiemovidnosyn hromadians`koho suspil`stva ta orhaniv publichnoi vlady v Ukraini – *Civilised lobbying as a mechanism of relations between civil society and public authorities in Ukraine*. Derzhavna polityka shchodo mistsevoho

samovriaduvannia : stan, problemy ta perspektyvy – *State policy on local self-government : status, problems and prospects* : zbirnyk materialiv 7-yi Vseukrains`koi naukovo-praktychnoi konferentsii / za nauk. red. prof. Yu. M. Bardachova, I. P. Lopushyns`koho, R. M. Pliushcha. Kherson : KhNTU, S. 92–98. [in Ukrainian]

8. Kozynets`, O. H., Novomlynets`, A. O. (2023). Lobizm u politytsi : zarubizhnyi dosvid ta ukraïnski realii – *Lobbying in politics : foreign experience and Ukrainian realities*. Analitychno-porivnial`ne pravoznavstvo – *Analytical and comparative jurisprudence*. 1, 68–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpopr_2023_1_13. [in Ukrainian]

9. Kravchenko, S. O., Kucheriavyi, V. M. (2019). Analiz sutnosti tsyvilizovanoho lobizmu yak formy vzaiemovidnosyn vlady ta suspil'stva – *Analysing the essence of civilised lobbying as a form of government-society relations*. Vcheni zapysky Tavriis`koho natsional`noho universytetu imeni V. I. Vernads`koho. Seriiia : Derzhavne upravlinnia – *Scientific notes of Vernads`ky Taurida National University. Series : Public Administration*. T. 30 (69), № 3, 93–99. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30\(69\)_3_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30(69)_3_19). [in Ukrainian]

10. Lysiuk, V. S. (2021). Instytutstionalizatsiia ukrains`koho lobizmu yak ekonomichnyi fenomen – *Institutionalisation of Ukrainian lobbying as an economic phenomenon*. Vcheni zapysky universytetu «KROK». Seriiia : Ekonomika – *Scientific notes of the University «KROK». Series : Economics*. 2, 9–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2021_2_3. [in Ukrainian]

11. Lubinets`, D. V. (2019). Do pytannia pro typolohiiu ukrains`koho lobizmu – *On the typology of Ukrainian lobbying*. Politykus – *Politicus*. 4, 34–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2019_4_8. [in Ukrainian]

12. Lubinets`, D. V. (2019). Problema lobizmu v ukrains`kii istoriohrafii – *The problem of lobbying in Ukrainian historiography*. Visnyk Mariupols`koho derzhavnoho universytetu. Seriiia : Istoriiia. Politolohiia – *Bulletin of Mariupol*

State University. Series : History. Political science. 26, 150–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmd_u_ip_2019_26_19. [in Ukrainian]

13. Martishcheva, A. O., Vreshch, Yu. O., Radchenko, O. A. (2020). Pravove rehuliuвання lobizmu : dosvid zarubizhnykh krain, perspektyvy dlia Ukrainy – *Legal regulation of lobbying : experience of foreign countries, prospects for Ukraine*. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriya : Yurydychni nauky – *International scientific journal «Internauka»*. Series : Legal sciences. № 5, 66–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mn_jiu_2020_5_11. [in Ukrainian]

14. Novikov, O. V., Prybluda, P. M. (2019). Pravove rehuliuвання lobizmu v Ukraini cherez pryzmu inozemnoho dosvidu – *Legal regulation of lobbying in Ukraine through the prism of foreign experience*. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka» – *International scientific journal «Internauka»*. № 6 (2), 64–68. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mn_j_2019_6\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mn_j_2019_6(2)_14). [in Ukrainian]

15. Pro dobrochesne lobiiuvannya (2023) – *On fair lobbying* : proiekt Zakonu vid 13 hrudnia 2023 roku № 10337, vnesenyi Kabinetom Ministriv Ukrainy. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43386>. [in Ukrainian]

16. Pro zapobihannya zahrozam natsional`nii bezpetsi, poviazanyim iz nadmirnym vplyvom osib, yaki maiut znachnu ekonomichnu ta politychnu vahu v suspil`nomu zhytti (oliharkhiv) (2021) – *On the prevention of threats to national security associated with the excessive influence of persons with significant economic and political weight in public life (oligarchs)* : Zakon Ukrainy vid 23 veresnia 2021 roku № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>. [in Ukrainian]

17. Pro zasady derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky na 2021–2025 roky (2022) – *On the foundations of the state anti-corruption policy for 2021–2025* : Zakon Ukrainy vid 20 chervnia 2022 roku № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>. [in Ukrainian]

18. Pro lobiiuvannia (2024) – *About lobbying* : Zakon Ukrainy vid 23 liutoho 2024 roku № 3606-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/ec7401b9-0195-4651-960c-0228e8b93003>. [in Ukrainian]

19. Pro Natsionalnu stratehiiu spriannia rozvytku hromadianskoho suspil'stva v Ukraini na 2021–2026 roky (2021) – *On the National strategy for civil society development in Ukraine for 2021–2026* : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 7 veresnia 2021 roku № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>. [in Ukrainian]

20. Stelmakh, A. V. (2022). Suchasni zasady funktsionuvannia instytutu lobizmu v yevropeis'kykh krainakh – *Modern principles of lobbying in European countries*. Publichne upravlinnia : kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia – *Public administration : concepts, paradigm, development, improvement*. 2, 191–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2022_2_13. [in Ukrainian]

21. Stelmakh, A. V. (2023). Teoretychni zasady vyznachennia poniattia lobizmu yak osnovy derzhavnoi bezpeky Ukrainy – *Theoretical principles of defining the concept of lobbying as the basis of state security of Ukraine*. Publichne upravlinnia : kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia – *Public administration : concepts, paradigm, development, improvement*. 3, 66–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2023_3_10. [in Ukrainian]

22. Stelmakh, A. V. (2022). Teoretychni zasady formuvannia ta rozvytku instytutu lobizmu v Kanadi – *Theoretical foundations of the formation and development of the institution of lobbying in Canada*. Publichne upravlinnia : kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia – *Public administration : concepts, paradigm, development, improvement*. 1, 146–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2022_1_11. [in Ukrainian]

23. Chornopys'kyi, V. (2021). Instytutsionalizatsiia lobizmu v krainakh Vyshehrads'koi hrupy ta vplyv na yevrointehratsiini protsesy : dosvid dlia Ukrainy – *Institutionalisation of lobbying in the Visegrad countries and its*

impact on European integration processes : experience for Ukraine. Visnyk Lvivs'koho universytetu. Seriiia filosofs'ko-politolohichni studii – *Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*. 39, 157–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2021_39_22. [in Ukrainian]

24. Yarovoi, T. S. (2019). Rol` lobizmu v protsesi stanovlennia ta rozvytku systemy derzhavnoho upravlinnia v Ukraini : 2000–2004 roky – period probudzhennia protestnykh nastroiv ukrainskoho narodu – *The role of lobbying in the process of formation and development of the public administration system in Ukraine : 2000–2004 – the period of awakening of protest moods of the Ukrainian people*. Investytsii : praktyka ta dosvid – *Investments : practice and experience*. 23, 121–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2019_23_22. [in Ukrainian]

25. Yarovoi, T. (2019). Stanovlennia zakonodavchoho rehuliuвання lobizmu v SShA yak pryklad dlia Ukrainy – *The development of legislative regulation of lobbying in the United States as an example for Ukraine*. Aspekty publichnoho upravlinnia – *Aspects of public administration*. T. 7, № 1–2, 53–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2019_7_1-2_8. [in Ukrainian]

(Одержано 5 травня 2024 року)